

PRESERVACIÓ I RECUPERACIÓ DEL PATRIMONI: ELS INSTRUMENTS CIENTÍFICS

Josep Batlló
josep.batllo@upc.edu

MANETTI, Laura (ed.) (2000) *The Restoration of Scientific Instruments*, Florència, Istituto e Museo di Storia della Scienza, 113 pàgines [ISBN - 88-716-6501-5].

No és la primera vegada que des d'aquestes pàgines presentem obres sobre diferents aspectes dels instruments científics com a elements de la història de la ciència i de la tècnica i del patrimoni cultural. El llibre que avui tenim a les mans és el fruit d'un *workshop* que va tenir lloc a l'Istituto e Museo di Storia della Scienza, a Florència, els dies 14 i 15 de desembre de l'any 1998. El títol de les jornades, "The Restoration of Scientific Instruments", és prou clar en l'expressió dels objectius sota els quals van realitzar-se. Es tracta d'una obra col·lectiva, que recull les contribucions dels participants al *workshop*. Va ser un *workshop*, d'altra part, amb molt pocs participants, només onze; però, alhora, realment representatius i referents del món dels museus de la ciència, els instruments científics i els estudis sobre els mateixos.

Els instruments científics constitueixen una referència fonamental per a l'estudi de la història i evolució de la ciència i de la tècnica. Formen una part importantíssima del seu patrimoni material i, per ells mateixos, ens aporten dades fonamentals per conèixer l'evolució del pensament i del quefer científic. La preservació i, arribat el cas molt freqüent, la recuperació i restauració d'aquests elements són tasques de declarada importància. Dins dels interessos concrets que reflecteix *Quaderns*, hem de tenir present la quantitat d'instruments que han format part dels laboratoris i càtedres de les escoles i universitats tècniques i que, per ells mateixos, poden donar-nos indicacions clares sobre l'ensenyament que s'hi donava i els nivells assolits. La seva salvaguarda és, com ja hem dit, una tasca important i a la mateixa Universitat Politècnica de Catalunya ja fa uns anys que s'ha iniciat un procés per aconseguir-ho. El número anterior d'aquesta revista, a l'article signat per Valentines, es fa una reflexió sobre el tema i es presenten els primers resultats obtinguts a l'ETSEIB¹.

¹ VALENTINES, Jaume (2004) "Arqueologia industrial i ecomuseografia a les universitats. El cas de l'ETSEIB", *Quaderns d'Història de l'Enginyeria*, vol. VI, 127-159.

I és que, com diu Suzanne Keene al llibre que presentem, “els científics i altres personatges del passat ja no ens poden parlar, però els seus instruments poden ser font d’evidències directes i originals sobre els processos cap als descobriments i invencions passades. Però si prenem aquests instruments i alterem la seva naturalesa o el seu aspecte, llavors estem posant en risc la seva condició de documents del passat”. I, de fet, aquest és el problema i dilema per al qual va fer-se el *workshop* i al qual els diferents escrits intenten aportar la seva visió. Com ha de preservar-se un instrument científic o tècnic? Ha de restaurar-se o és millor una simple consolidació? Quines són les pautes bàsiques d’actuació? Hem de tenir en compte que els instruments científics no són elements molt comuns als museus o col·leccions si els comparem amb altres elements del nostre patrimoni. Per això, encara a dia d’avui no existeix gaire bibliografia ni procediments estandarditzats per afrontar la problemàtica existent. La discussió sobre aquest tema, que enceta l’obra, és ja una de les seves aportacions principals i també d’aquí el nostre interès en comentar el seus continguts.

El llibre no és, realment, molt extens i, després d’una curta introducció, presenta, sense solució de continuïtat, les onze contribucions dels diferents participants a les jornades, que podrien interpretar-se com capítols on s’anàlitzen els diferents aspectes del problema abordat. Al primer d’ells, R. Anderson examina la qüestió: “els instruments científics són diferents d’altres elements patrimonials?”. A continuació, en sengles articles, L. André i P. Venturoli presenten la problemàtica i diferents exemples de restauracions fetes al Musée des Arts et Metiers de París i a l’Armeria Reale de Torí. Segueix M. Fournier amb una interessant reflexió sobre la logística de la conservació dels instruments científics. Donat que els recursos són finits, es pregunta quines prioritats hem de definir, què mereix restauració i què ha de deixar-se en segon terme, sempre amb l’objectiu de preservar, no sols un instrument concret, sinó les col·leccions senceres i el millor possible. Trobem a continuació un article de caire totalment conceptual on G. Bonsanti reflexiona sobre la tradició ja llarga de l’escola de restauració italiana, personificada en l’obra de C. Brandi, i la seva aplicació específica a la restauració dels instruments científics, els seus pros i contres. Arriba a la conclusió que, efectivament, aquests aparells tenen característiques especials que en diferencien les intervencions a que són sotmesos de les que són emprades en altres casos. S. Keene, ja mencionada, també reflexiona sobre les diferents aproximacions al tema de la conservació i restauració, depenent molt de les parts implicades: restauradors,

conservadors, propietaris, professors, etc. P. Friess, que de jove va treballar en una rellotgeria, utilitza els rellotges per reflexionar sobre els diferències existents entre intervenir sobre un instrument del que s'espera un servei i un altre que es considera patrimoni, on l'objectiu principal és la seva preservació per al futur. Mostra com les aproximacions varien radicalment. A continuació, tornant a una visió més metodològica, J. L. Boutaine descriu l'experiència del Laboratoire de Recherche des Musées de France, unitat de recerca altament especialitzada en la intervenció sobre obres d'art. Ja cap al final del llibre, P. Brenni i M. Miniati, en els seus articles, reflexionen sobre la restauració d'instruments científics a Itàlia. És interessant que Brenni mostra com exemple la restauració d'elements del meteorògraf de Secchi, que fou un instrument utilitzat per jesuïtes catalans als observatoris meteorològics instal·lats a la Havana i a Manila. Finalment, l'últim article està escrit per J. Bennett que, amb l'estil concís i exacte al que ens té acostumats i molt adaptat a la feina de cronista, no presenta una reflexió pròpia sinó que resumeix els continguts de la taula rodona que va tancar el *workshop*, amb les intervencions de tots els participants. Donat els temes tractats a la mateixa, aquesta crònica fa les funcions de capítol de conclusions.

L'obra es troba il·lustrada amb fotografies de diferents instruments i de les intervencions que s'hi van fer i presenta un equilibri ben aconseguit entre les reflexions de caire més teòric i les discussions sobre les metodologies aplicables.

Resumint, ens trobem davant d'un petit llibre amb interessants continguts. No tant per la profunditat amb que s'aborden els temes, que donat el format i les limitacions d'espai es fa impossible d'assumir, sinó perquè aporta idees i obre vies per la discussió sobre la problemàtica de la preservació i restauració dels instruments científics, un camp tant faltat de referències on basarse. No resultarà gens supèrflua la seva lectura a tots aquells i aquelles que, a casa nostra, a museus i universitats, però també a molts instituts de batxillerat, es troben davant la responsabilitat de custodiar i, dins dels recursos possibles, dignificar, col·leccions d'antics instruments.